

Çevrenin Odağı İnsan

Büyük ve öyle sanıyorum ki iyi Beyaz Reis,
Bize topraklarımızı satın almak istediği haberini yolluyor.
Toprağımızı alma isteğiniz üzerinde düşünceğiz.
Halkım, Beyaz Adam'ın almak istediği nedir diye soracak.
Bunu bizim anlamamız zor.
Eğer o güzelim havanın,
Köpüren suyun sahibi biz değilsek,
Onu bizden nasıl alabilirsiniz ki?

1855'te topraklarını satın almak isteyen
ABD hükümetine
Dwam kızılderin reis'in cevabı.

Yaklaşık olarak 4.5 milyar yıldır yoğun ve sürekli bir devinim içerisinde değişerek-dönüşen doğanın, diğer canlılar gibi bir ürünü olan, olağanüstü düşünebilme yeteneğine sahip insan... Yaklaşık 4.4 milyon yıl önce dik yürümeye, 2.4 milyon yıl önce taş alet yapmaya, 1.5 milyon yıl önce ateşi kullanmaya, ikiyüzbini yıl önce konuşmaya, altmışbin yıl önce ölümlerini çiçekler içinde gömmeye, elli bin yıl önce kozmetik ürünleri üretmeye, otuzbeşbin yıl önce ticaret yolları kurmaya ve yirmibeşbin yıl önce elbise dikmeye, yine aynı dönemde ok atmaya, buna yakın dönemlerde hayvan evcilleştirmeye, yaklaşık dokuzbin yıl önce ev yapmaya, paralelinde tarıma ve bu teknolojilerini ilerleterek en sonunda fabrikalar, gökdenler, otomobiller, silahlar, uçaklar ve bilgisayarlar üretmeye başlayan insan...

Tüm bunları yapabildiği için kendisini doğanın efendisi-hükümdarı ilan edebilen insan. Zamanı bulmuş ve tarih yazabilmiş çıplak maymun. Tarihi keşfettiği için tarihin tek öznesi, yönetmeni, oyuncusu. Diğer canlılara; semenderlere, kaplumbağalara, su aygırlarına, zebra-lara ve onların diğer dostlarına sadece yaşamın tarihinin figüranı olma rolünü vermiştir. Çünkü onlar çevrelerine doğudan, batıdan; realist, sürrealist ya da romantik bakamazlar. Çevrelerinden bihaberdirler. Bu yüzden çevreyi çerçeveleyemezler. Ve maalesef çevrenin en büyük öznesi-tanısı olan insan tarafından, çevrenin nesnesi olmak onların yazgılarıdır. Oysa karıncalardan, arılardan tutun da martılara, atlara kadar birçok hayvan insandan daha yoğun bir çevre bilincine sahiptir. İnsan haricinde bütün diğer canlılar çevresini çevrem kılar. Hayvanların bilinçleri, özellikle yaşadıkları alana karşı oluşturdukları çevre bilinçleri gelişmiştir. Tek değeri para olan sistemin yarattığı, televoleci, kozmetikçi, kendine ve doğaya yabancılaşmış olan insanlar çevrelerinin farkında değillerdir.

Buzullardan tutun da çöller kadar her yerde yaşayabilen insan, çevreyi kendi doğasına göre

çerçeveler. Böylece çerçevesi olmayan çevreler bir anlam kazanmış olur. Çünkü şuracıkta varlığının tarihi 2.5 milyon yıllık olan insanoğlu, yaşam tarihleri ondan milyonlarca yıl daha önce başlamış ve halen süren gergedanların, fillerin ve zürafaların çevreyi yorumlayamayacaklarını iddia eder. Oysa bir canlının yaşam alanındaki hayatta kalabilme süresi ve başarısı onun çevreyi ne kadar yorumlayabildiği ve onda meydana gelen değişimlere ne kadar uyum sağlayabildiğine bağlıdır. Çevreyi-doğayı sadece insanın yorumlayabileceğini (çerçeveleyebileceğini) ya da anlayabileceğini sanmak, kendini doğadan, yani diğer canlı dostlardan, çok boyutluluktan ve kuramsallıktan uzak, sabit bir anlayışa mahkum etmektir.

İnsan çevre yorumunu kendisini merkeze (antroposentrik) almadan yapmak durumundadır. İnsan içindeki çevresi ile kendisini, doğanın ve yarattığı çevrenin bir parçası hissetmelidir; fakat onun kendi iç çevresi, doğayı sorumsuzca sövmeye programlı inatçı bir ruhtur.

Okullarımızda çeşitli biçimlerde çevre eğitimi veriliyor. Bu eğitimle insanın içinde bulunduğu "insan kalabalığına" inat, kendine ve doğaya, yalnızlaşmış-yabancılaşmış-duyarsız-seyirci bir çevre oluşturuluyor. Hayvan ve insan dostlarımızın metalaştırılıp tutsaklaştırma çerçevesi bir çevrede, yürekleri tutsak, bilinci demir parmaklıklar arkasına çerçevesiz köleler yaratılıyor. Ne kendinde bir çevre ne de çevresinde kendi var. "Benim çevreme çevre olmayan insan bin yıl yaşasın" ya da "her insan kendi çevresini kendi çerçevesi" gibi...

Canlısıyla cansızıyla, üzerinde yaşadığım çevrenin bir parçasıyım. Dialektik doğanın ürünü tüm canlı dostlardan biri de benim, bunun farkındayım, kendimin ayırındayım. Doğanın değişimlerinin çerçevesini artık kendi değişikliklerinin çerçevesi içine alan işgalci-sömürgeci-yağmacı-tüketim çılgını bir çevrenin karşındayım. Bu çevrenin çerçevesi içinde kendi olarak yaşayamayan; yok olan tüm canlı dostlar gibiyim. Bazen yüreğim Somali'de inci dişli, kardeş gülüslü zenci bir çocuk, bazen de Asya'da siyah-beyaz, hüznü yüzlü bir panda. Kendimi bir inceleme konusu haline getiriyorum ve çevre ile kendim arasında, ne çevreyi kendimleştiriyorum ne de kendimi çevreleştiriyorum. Kendi türümün sömürgeci-tutsaklaştırıcı-tarihsizleştirici-kimliklesizleştirici yani çevresizleştirici çerçevesine inat, en eski ataların ruhlarını çevre ederek daha eko-lojik (oiko-logical) düşüncelere sahip komünler içerisinde çevremi düşünüyorum ve çerçeveleyiyorum.

Ferhat Kaya

AÜ DTCF Fizik ve Paleoantropoloji Bölümü
paleolife@yahoo.com